

Végh Balázs Béla

„MILYEN SZÖRNYŰ DOLOG AZ, HA VALAKIRE
NEM MOSOLYOGNAK”

– Csipike, a gonosz törpe *című meseregény befogadás-pszichológiai értelmezése* –

Szakirodalmi vélekedés szerint a gyermekirodalmi alkotások befogadásakor aktivizálódnak a kisgyermekkor gondolkodási műveletei: analízis, szintézis, konkretizálódás, összehasonlítás, általánosítás, következtetés, elvonatkoztatás. Ehhez szükség van a gyermekirodalmi szövegekben az ún. üres helyeknek (Wolfgang Iser: *Leerstellen*) a meglétére, befogadás-pszichológiai szempontból azok a szövegelemek lehetnek a recepcióban relevánsak, amelyek ösztönzik a gyermekolvasó azonosulási és interiorizációs tevékenységét, szemléletes-cselekvő, később szemléletes-képszerű gondolkodását. A gyermekpszichológia ennek alapján nevezi a gyermeki gondolkodást észlelésbe ágyazott szemlélethez-kötöttségűnek (vö. Dankó Ervinné 2004:49). Ennek analógiájára a gyermekirodalmi befogadás is észlelésorientáltnak tekinthető, az irodalmi élmény feldolgozása, interiorizálása pedig szemlélethez és képszerűséghez kötöttségűnek. Nem csupán a recepciónak vannak pszichológiai feltételei, hanem a produkciónak, a szerzői oldalnak is. A szerzőnek arra kell törekednie, hogy a gyermekolvasó magáénak érezze, átélhesse a művészi eszközökkel ábrázolt valóságot, meg tudjon éreztetni valamit a gyermeki világ összetettségéből, különösen annak játékos hajlamából, örömkeltési és öröm-kifejezési vágyából. Kosztolányi Dezső mindezt tömören és szemléletesen így fogalmazta meg: „Ha egyszer /valaki/ beletekint a gyermek lelkébe, akkor elsápad, és a gyermeklélek költőjévé lesz, nem a gyermekek költőjévé.”

Sok költője van irodalmunkban a gyermekeknek, sokan írtak a gyermekolvasónak lírai vagy epikai alkotásokat, viszont kevesen válhattak a „gyermeklélek költőjévé”. Közéjük tartozik Fodor Sándor is Csipikéjével, mélyen „beletekintve” gyermekolvasója pszichikumába, és mély nyomot hagyva benne. Csipike, a törpe jelleme azonos a

kisgyermekével, cselekedetei, élmény- és tapasztalatgyűjtési módjai megegyeznek az olvasóival. A meseregény legelső azonosulási lehetősége, kitöltésre váró üres helye Csipike jelleme. Tudatosan és kreatívan felépített törpeportréval van dolgunk; egyszerre tartalmaz játékos és fantáziaelemeket, leginkább mesemotívumokat. Erre utal a névválasztás is: a gyermeknyelvre jellemző kicsinyítőképzős névalak. Analógiája a Csipetke becenévnek, homonímiája a csipke főnévnek, mindegyikük szótöve a *csíp* tőszó, szótári igealak. További szóelemei még a toldalékok: az *-i* harmadik személyű tárgyias igei személyrag, illetve a *-ke* kicsinyítő névszóképző. Nem csupán az olvasóra, hanem a szerzőre vonatkoztatható üzenete is van a névnek: a Magyar Értelmező Kézi-szótár *csíp* szócikke nyolcadik jelentésváltozatként tartja számon a *szemével csíp* szófordulatot, 'bizalmasan hunyorít, kacsint' értelemben. Egykori ismerősökként emlékezhetünk, hogy Fodor Sándor sajátos portrévonása volt a huncut, bizalmas kacsintás. Saját jelleme, kedélye is benne van tehát a Csipike-portréban. Áttételesen a klasszikus retorika *captatio benevolentiae* gesztusának tárgyiasult változatával van dolgunk; a mesemondó a történetmondás elején bizalmasan összekacsint gyermekközönségével. Fontos portrémotívum még az élettér is: „Csipike az Erdőben élt”. A nagybetűs Erdő a meseregény egyik szimbolikus helyszíne további mitikus helyszínekkel együtt (Óriásnagy Bükkfa, Bokor, Korhadozóbelű Vén Fenyő, Nagy Keserűlapú). Felidézik a gyermekolvasói, mesehallgatói tapasztalatból a varázsmesék mitikus helyszíneit, ahol váratlan és csodás dolgok esnek meg a mesehősökkel. Olyan szimbolikus terei ezek a meséknek, ahol jellempróbákon esnek át a mesehősök. A meseantropológia ezeket a beavatás, a befogadás, a felnőtté válás fontos próbáinak tekinti. Fodor Sándor meseregényében az olvasó hasonló virtuális helyszíneket jár be, hasonló jellempróbákon esik át a főszereplő Csipike, és általa az olvasó.

A továbbiakban a részletező személyleírás helyett tömör, lakonikus megfogalmazásokkal mutatja be a szerző Csipike személyét: „Akkora volt, mint a kisujjam, és gyöngyvirágot viselt a kalapján.” Így közelíti hősét a népmesék szereplőihöz, számolva gyermekolvasója magyar és világirodalmi tapasztalataival: Hüvelyk Matyi, Babszem Jankó, Borsószem Királykisasszony stb. kedvenc mesealakok ismeretével. A kalapon

viselt (gyöngy)virág a népmesék és a népdalok közismert motívuma, a vidámság, a jó kedély szimbóluma. Mindkét meseelem-adaptációnak szimbolikus szerepe van a regényben: a kicsiny termetű és rendkívüli képességekkel rendelkező mesehősök nagy tettekre hivatottak, virágot viselve nem ellenszenvesek, hanem barátságosak, ezt summázza a „mindenki szerette” megállapítás is. Ezeket a mitikus-mesei vonásokat további portréelemek erősítik, például Csipike lakhelye, az Óriásnagy Bükkfa. Milne Micimackójából ismert óriás tölgyön kívül a magyar népmesék odvas fáinak mitikus motívuma is segíti az olvasót a képzetalkotásban. Az évszázados erdei famatuzsálemeknek mágikus erejük van: varázslatos, csodás lények lépnek ki belőlük, és rajtuk keresztül mesebeli helyszínekre juthatnak a szereplők. Csupán a szöveg negyedik mondatában fordul elő először a *törpe* szó, jóllehet képzele korábban megjelenhetett az olvasói tudatban: „Olyan kedves, szorgalmas törpét, mint ő, nem látott még a világ.” Ezzel a mondatával a mesélő egyértelműen besorolja Csipikét a mesevilág népszerű alakjai közé. A mindennapi nyelvhasználat bizalmas stílusát idéző jelzők („kedves, szorgalmas”), valamint a hatásos szófordulatként használt hasonlat és a hozzá társuló hiperbola segítik, hogy a gyermekolvasó végleg kegyeibe fogadja Csipikét.

Teljes jellemábrázolásként a meseíró a rövid, ám hatásos személyleírás mellett cselekedeteivel is jellemzi Csipikét. Így további azonosulási motívumként, újabb üres helyként van jelen a gyermeki valóságtapasztalásnak az a módja, amit a gyermekpszichológia artificializmusnak nevez. Jean Piaget a gyermeki világgép egyik asszimilációs elvének tekinti és artificializmusként határozza meg azt a gyermeki elképzelést, miszerint a természet minden tárgyát és jelenségét emberek állítják elő. Mögöttük nem észlelt, csupán elképzelt emberi tevékenység húzódik meg (vö. Piaget 1970: 412–418). Csipike is ilyen láthatatlanul tevékenykedő szereplőt alakít a regényben. Mindennapi kora reggeli tevékenysége, hogy gondoskodik a természet ébredéséről: „ellenőrizte a virágokat, eléggé illatosak-e, letörölte a levelekről, szirmokról a szélhordta virágport.” Madárt éneklésre szólítja fel, felébreszti a vadméheket, elkergeti Ebadtát, a Vadmalacot Légyölő Galóca mellől, kijelöli Harkálnak a kopogtatnivaló fákat. Közben ellenőriz is: Vakond Gazdát a friss túrásai miatt, Vöröshagymáékat időjárás-jelentés végett.

Etikai és illemtani nevelőmunkát is végez: szerénységre inti Szarvasbikát, mondván, nem szép dolog a felvágás. Megint Sünéket, hagyják rendben maguk után a lakásukat. A meseregénynek ezek az epizódjai azok közé az üres helyek közé tartoznak, amelyek rejtett, indirekt nevelési szándékot tartalmaznak. A pedagógus Fodor Sándor nem explicit módon fogalmazza meg tanácsait, hanem modellt állít olvasói elé, mintakövetésre ösztönözve őket.

Csipike meséjében az artificializmus szimbiózisban él a mágiával. J. Piaget szerint a gyermeki gondolkodás része a hit, hogy a megváltozott valóság az ő vagy az ember szándékának eredménye. Az eseményeket, amelyek a természet ősi rendje szerint amúgy is megtörténnének, valaki titokban elvégzi. Csipike ténykedései teljesen megfelelnek ennek az elképzelésnek, ő az a mágikus személy, aki befolyásolja a valóságot. A gyermeki hit benne konkretizálódik, miközben megerősítést kap a mesei cselekményből is. Ezt az elképzelést táplálja Csipike viselkedése, aki elhiszi és elhitei magáról, hogy birtokosa mágikus képességeknek. A meseregénynek ezek a motívumai megfelelnek az olvasó gondolati, indulati és szemléleti vonásainak. A mesepszichológus Bruno Bettelheim ezt az egybeesést így fogalmazza meg egyik könyvében: „A gyermek ezeket a motívumokat csodásnak tartja, mert a legmélyebb érzései, reményei és szorongásai találnak bennük visszhangra, és nem kell őket ízekre szedni egy számára felfoghatatlan racionalitás hideg fényében. A mesék éppen ezért gazdagítják, épp ezért vonják bűvkörbe a gyermek életét, mert az maga sem tudja pontosan, hogy hatott rá a varázs.” (Bettelheim 1988: 29)

Csipike vágyai kisgyermekiek; nagy akar lenni, növekedni vágyik, miután észreveszi, hogy környezetében minden nő: a fű, a fa, a bokor. Szeretne legalább „fél ujjnyival” nagyobb lenni, akkor másfél ujjnyi lehetne. Vágyai gyorsabbak a valóságnál, minden este megmértetkezik, egy talált rézkilincshez méri magát. Ennek a gesztusnak az analógiáját megtaláljuk a népi gyermekkultúrában: szokás, hogy a parasztcsaládokban mérőeszköz hiányában az asztalhoz, az ajtóféltre rovott jelekhez vagy az ajtókilincshez mérik a kisgyermeket, magasságbeli gyarapódásukat ellenőrizve. A kognitív gondolkodás csíráját fedezhetjük fel Csipike összefüggéseket kereső, ok-okozat felismerő gondolkodási

műveleteiben: azért nem érzékel növekedést, mert a kilincs is növekszik alattomban az ő bosszantására. Az észlelt és elképzelt valóság közötti úrt animizmussal hidalja át. Fantáziájában a kilincs is növekedésnek indul. Önigazolásának ezt a kitalált érvét barátai, Madár és Nyúl is megerősítik, mondván: „kicsi vagy, de daliás”.

Jellemének fontos része a kisgyermekekre jellemző beszédmód is: hangosan beszél önmagával, így irányítja és kommentálja tevékenységét. Ezt a beszédtípust egocentrikusnak hívja a szakirodalom (A. Jászó 2004:700). Csipike is önigazolásra, önerősítésre használja ezt a beszédmódot, segítségére van megrendült önbizalmának helyreállításában is. Boldogan állapítja meg: „itt az erdőben én intézem az állatok dolgait. Mindenki rám hallgat.” Mindezt kiváló jellemével indokolja: „jó vagyok, szép és nagyon okos.” Ez a harmonikus és boldog állapot akkor billen ki egyensúlyából, amikor Kecskébéka visszautasítja gondoskodását, és „töpörtyűnek”, „semmiségnek” titulálja. Továbbá haszontalan ügyködésnek, fontoskodásnak nevezi az oly nagyra tartott tevékenységét. Csipike ezekre a sértésekre nem észérvekkel, hanem érzelmi alapon, gyermeki daccal válaszol: „Először is az Erdőben még senkit sem hallottam úgy nevetni, hogy brekeke... Nélkülem az Erdő nem is volna Erdő, hanem csak Pagony és Csalit... Reám hallgatnak, mert jó vagyok, szép és nagyon okos, nem olyan példátlanul gonosz, rút féreg, mint te!” Kecskébéka erre a kirohanásra feleselő hangnemben válaszol, párbeszédük a gyermeki csúfalkodásba vált át: „Nálam szebb kecskebéka nincs is, mert ha van, az csalás... Mondd, kérlek alássan, a napot nem te költöd fel véletlenül?” Csipike érvek fogytán kavicssal dobálja meg Kecskébékát. Ez már egy másfajta érzéshez, a tehetetlenségből fakadó bosszúsághoz társítható. Így a főhős a pszichikai tevékenységek gazdag skáláját éli át: a békés örömtől, megelégedettségtől, a kétkedesen át eljut a haragvásig, majd a bosszúvágyig. Csipike kedélyállapotának gyors váltakozását kiemelt üres helyként kezeli a meseíró; az átélt érzelmeket kellőképpen motiválja és hitelesen közvetíti az olvasónak, aki bennük saját indulat-megnyilvánulásaira ismerhet rá. Kívülről szemlélheti a különböző érzelmetípusokat, fejlesztve és formálva saját érzelmi intelligenciáját.

A Kecskébéka-epizód drámai fordulatot hoz Csipike életében: szembeülnie kell eddigi énjével, rádöbben arra, hogy nélküle is megtörtén-

nek a dolgok, és hogy mindennek megvan a maga megszokott rendje. Ez a felismerés megváltoztatja Csipike gondolkodását és viselkedését. Fodor Sándor mesei példázata ez a kisgyermekkori gondolkodásbeli módosulásról, arról, hogyan vált a kisgyerek az animista gondolkodásról a kognitívra; a fantázia helyett a tények megismerésével, az objektív jelenségek felismerésével tudja érzékeltetni a gyermek a világot, közvetlen környezetét. Ebben a tapasztalatszerzési fázisban már csődöt mond a tudás által nem korlátozott csapongó képzelet, kénytelen a felnőttek világából elsajátított (nem kitalált) konvencionális fogalmakat használni. Ez a gondolkodásbeli váltás némi traumával jár. Fodor Sándor ezt a változást szimbólumok cseréjével érzékelteti: Csipike a kalapján lévő gyöngyvirágot (a jóság, a szelídség, a kedvesség) jelképét csalánra (a gonoszság jelképére) cseréli. A mesei jellegű növény-szimbólumok (gyöngyvirág, csalán) a pszichikai folyamatok természetes kifejezői, cseréjük ezeknek a folyamatoknak a gyökeres megváltozását jelentik. Ami ezután jellemzi Csipike viselkedését, azt a gyermekpszichológia dackorszaknak nevezi. A meseíró ezt így érzékelteti: „Dühös volt. Haragudott Madárra, Nyúlra, Sünikére, a Vadméhekre, haragudott Gyöngyvirágra, amelyik nélküle is illatozni merészel. Haragudott az egész Erdőre.” Az „eddig és netovább” emblematikus szavakkal fejezi ki érzéseit, a lelkében felgyülemlött dacos haragot; ez egyben változást is jelent a valóság észlelésében és a tapasztalatok pszichikai feldolgozásában. Ez a valóságészlelés- és kedélybeli változás alakítja a gyermekolvasó ún. szimultán vagy kettős tudatát: mesetudatával fogadja be a főhős cselekedeteit, belehelyezkedve érzelmi világába, együtt él vele, közben ott rezeg benne a tudat is, hogy ez nem a mindennapi valóság része, inkább a meséé. „A kettős önmagában is vonzó, izgalmas közeg, örömforrás: feszültség-hordozó, feszültség-teremtő és feszültségelvezető.” (Mérei-Binét 1972: 238) A mesei szimbólumok természetéhez tartozik, hogy egymástól távol álló képzeteket is össze tudnak vonni egyetlen képbe, pl. szeretet-gyűlölet, fantázia-valóság, vágy-adottság. Nem maradhat figyelmen kívül, hogy ez a képbe sűrítés érzelmi színezetű. Nem véletlenül tulajdonít tehát Fodor Sándor jelentőséget a kétféle szimbólumnak, a gyöngyvirágnak és a csalánnak, ill. látványos cseréjüknek. Csipike akkor teszi fel a csalánt a kalapjára, mikor elhatározza, hogy gonosz lesz, „példátlanul gonosz, valami

rettentően gonosz”. A meseíró ezt kellő módon részletezi is, további pszichés képzettársításokat illesztve hozzá: félelem, rettegés, rémület, sátáni kacaj. Csipikének nem csupán a külseje változik meg, hanem a pszichikuma és a viselkedése is: „Újfajta boldog öröm töltötte el Csipikét, hatalmasnak érezte magát és rettenetesen erősnek.” Mimikája és gesztusai is teljesen kicserélődnek, belőlük szintén gonoszság olvasható ki: „Gonoszul, kárörvendően mosolygott.” Feladja korábbi szokásait és ténykedéseit: „Reggel a szokott időben ébredt, és esze ágában sem volt, hogy nótára biztassa Madarat. A virágport se törölte le a fűszálakról. Csipőre tett kézzel állt meg a bükkfa előtt, és nem engedte énekelni Madarat.” Csipike megváltozott jellemét kétféle pszichikai tevékenység alakítja ki, ezeket a pszichológia tudománya interiorizációnak, illetve exteriorizációnak nevezi. Az interiorizáció során a „külsőből belső lesz”, azaz a valóság történései, eseményei befolyásolják a pszichikai tevékenységet, alakítják az érzelmeket. Csipike pszichikumában Kecsebéka kritikus megnyilatkozásai, továbbá az erdei állatok önállósodásáról megfogalmazott kiábrándító felismerései indítják el a látványos interiorizációs folyamatot. Az ennek nyomán kialakult érzelmek kivetülése a viselkedésre és a gesztusokra jelenti az exteriorizációt (vö. Pléh Csaba 2008: 153).

Az Erdő állatai közül egyedül Kecsebéka nem veszi komolyan a gonoszsgót, ahogyan korábban a tüsténkedő jóságot sem, ezt is iróniával szemléli, és kifigurázza. A bosszúszomjas Csipike ezt ellensúlyozandó kitalál egy nem létező mitikus alakot: Rettenetes Réz Urat. A név félelmetes hangzása, a névmágia által keltett rémület megteszi hatását. Rémisztő fantáziaképeket teremt, Kecsebéka agyában őselensége, a golya képződik meg, a félelem meg is kétszeresi az alakját. Madár „villámgyors és vérszomjas Nyestet” következtet ki belőle, a méhek a mézükre fanyalgó Medvét vélik meglátni. A félelem képzetei áthatják az egész Erdő népét: Vadmalac lelki szemei előtt „iszonyú hatalmasság” jelenik meg, aki „mindent és mindenkit elpusztít, elnyel”. Nyúl szerint vadászformájú, és puskája van. Ebben az általános riadalomban mindenki menekül, ahogy és ahova tud. Az Erdő állatainak képzetalkotásaiban a gyermeki fantáziakép-alkotás, a sajátos gyermeki interiorizációs művelet jegyeire ismerhetünk, illetve arra a momentumra, amikor a valóságot megtapasztaló kisgyermek először

él át, tapasztal meg valamilyen érzést, jelen esetben félelmet. Ahhoz, hogy érzékelhető legyen számára, valamilyen konkrétumhoz (tárgyhoz vagy személyhez) kell kötnie, illetve valamely érzésnek a már korábban kialakult képzetéhez. Ennek nyomán olyan belső képek alakulnak ki a gyermekolvasóban, amelyekben érzelmi mozzanatok (vágy, öröm, bánat, félelem) emelkednek ki, vagy alkalom adtán aktivizálódnak.

Ezzel az epizóddal drámai fordulat áll be a történetben, olyan típusú dráma ez, mely tele van tragikus motívumokkal. Az erdőlakók alattvalói félelme hatalmi érzést alakít ki Csipikében, ez hatja át egyéniségét, teljes intenzitással éli át a gonosztságot, lelke mélyéig hatol: „Félnek tőlem. Az egész Erdő fél tőlem.” Álmában mindenre kiterjeszti zsarnoki hatalmát, és félelembe borítja az egész világot. Mint az emberiség történetének hírhedt zsarnokai, ő is egyedül marad, elteve önmagával, radikálisan megváltoztatva önértékelését: „Én vagyok Csipike, a ti uratok, jótevő parancsolótok és az Erdő Réme!” Ahogy korábban a szeretetnek, most a zsarnokságnak is megvannak a sajátos gesztusai: a jellegzetes testtartás (csipőre tett kéz), parancsolgatás és atrocitás (fűlhúzás, tollkitépés). Jutalmazás helyett a büntetést választja; a legkisebb vétséget is megtorolja, mindenkit irgalmatlanul megbüntet. Meghúzza Nyúlnak a fülét, megrugdossa, sőt „hintázott is rajta”. Csigabiga kicsalogatásakor az ismert gyermekmondókát fenyegetésre használja; zsarnoki modorban, agresszív változatban adja elő. Gonoszságában az abszurditásig is elmegy: a csigaház tervrajzát ezután négyyszögletű változatban kéri. Gonoszságának tetőfoka a démoni vacsoraterv: Légyölő Galóccával akarja megvendégelni az erdei társaságot. Ebben a gonosz tervben Csipike végzetes szerepet szán Nyúlnak és Madárnak: az áldozatra kiszemelt vacsoravendégét. A szerző a Légyölő Galóca-vacsora várományosait olyan jelzős metaforákkal nevezi meg, amelyek részvétet ébreszthetnek az olvasóban: „két szegény áldozat”, „a két árva”, „a két elítélt”, „a két mérges gombára ítélt”. Újabb érzelmi gócpontozóhoz ér el az olvasó; csalódik Csipikében, érzelmileg elfordul tőle, és szimpátiáját megosztja a többi szereplővel, főleg Nyúllal és Madárral. A szerző az olvasói részvétet még fokozza is a *Hol van a Rettenetes Réz Úr?* című fejezet kezdő, tragédiát felvillantó mondataival: „Madár és Nyúl keservesen zokogott. Ha megesszik a

mérges gombát – végük. Ha megtagadják – a Rettenetes Réz Úr iszonyú, mennydörgős-villámlós haragja következik. Mindenképpen végük.” Ez az intenzív befogadói pszichikai állapot huzamos ideig fennmarad azzal, hogy az állatok sorra jönnek részvétet nyilvánítani Nyúlnak és Madárnak: Mókus és családja, a méhek, Csigabiga, Szarvasbika, Vadkan, Harkály Mester. A megsejtett tragédia összetartóbbá teszi őket, az olvasó pedig megtapasztalja a szolidaritás érzését, és gyakorolhatja a hozzá közel álló szimpátiát, megismerve az érzelmi intelligencia újabb komponenseit.

Az erdőlakók végül szervezkednek és tervet szőnek Rettenetes Réz Úr felkutatására. A kognitív pszichológia ezt a típust teleologikus gondolkodásnak nevezi, és a tervezést az ember egyik legfejlettebb szellemi képességének tekinti: különbséget téve az algoritmikus és a tervezeti viselkedés között (vö.: Pléh Csaba i. m. 212.). Az újfajta tervezeti viselkedéshez Sün Apó adja meg a kezdő lökést az Erdő állatai számára, aki eloszlatja a Rettenetes Réz Úrról kialakított fantáziaportrékat, helyettük realitásra törekszik, észérveket hoz fel: mindenkinek személyesen kell meggyőződnie, megtapasztalnia a félelmetes lény létezését, avagy nemlétezését. Az ésszerűség és az érvelés újabb motívumai a meseregénynek, Jean Piaget szerint ezek a gyermeki fejlődés újabb korszakának, a kognitív korszaknak a jellemzői, és a megismerésben felváltják a fantáziát, a mitikus-mágikus korszaknak a megismerési módját. Sün Apó érvelései nyomán radikalizálódik az állatok gondolkodása és viselkedése: „Ne hagyjuk Madarat és Nyulat! Szurkáljuk össze Réz Urat!” Miután hiába keresik mindennütt, eljutnak Csipike odújához, és a mindig félénk Madár a többiek bátorításával és támogatásával bebújik „az oroslánbarlangba”. Ő rántja le Rettenetes Réz Úr alakjáról a mitikus leplet, kijelentése elemi erővel hat az Erdő lakóira: „A Rettenetes Réz Úr... egy kilincs!” Felszabadul az Erdő a zsarnokság alól; a szabadság érzése és állapota következik: „Mire feljött a telihold, vidám nevetéstől, jókedvtől zengett az egész Erdő.”

Csipike viselkedése is megváltozik; önvizsgálatot tart, ennek nyomán új érzésformával, a lelkiismeret-furdalással ismerkedik meg az olvasó. Érzelmi élete kaotikus; egymásnak ellentmondó indulatai szinte szétfeszítik pszichikumát. Dacreakcióin láttuk, milyen parttalan dühsoro-

zatot képes átélni, milyen pusztító haragot érez azok iránt, akiket máskor a legjobban szeretett. Mágikus elképzelései miatt nem is tud igazán különbséget tenni kívánság és cselekedet között. Megrémül, mikor haragja múltával arra gondol, hogyan teljesezhetek volna be dühödt átkai, rossz kívánságai. Végül a „gonosz törpéről” kiderül, hogy mégis jóságos, és a keresztény gondolkodás egyik axiómájába sűrítve fogalmazódhat meg a mesei tanulság: „Csak azokon van hatalmam, akiket szeretek, és ártani is csak azoknak tudok.” Újra a testvéri szeretet keríti hatalmába Csipikét, pszichikailag megviseli a változás, „semmivé vált rettentő hatalma”. Nagyon szégyellte magát, gondolatban bocsánatot kért mindenkitől, és a közeledés jeleként a kalapjánál levő „fonnyadó csalánlevelet” kicseréli „friss, harmatos, illatozó” gyöngyvirágra. Két naiv barátjának, Madárnak és Bagolynak a vallomása is hozzásegíti a válság leküzdéséhez: „Mi nagyon szeretünk téged, úgyis tudjuk, hogy csak tréfa volt az egész.” Ezzel az epizóddal ismét bővül a Csipikéről készített szerzői jellemtanulmány; bár hajlamosak vagyunk a rosszra, a gonoszra, a gyűlöletre, de mindenkiben ott lakozik a jóság és a szeretet is. Kellő akarattal, erkölcsi önvizsgálattal és kívülről érkező baráti segítséggel az utóbbinak adhatunk esélyt győzni.

Ezt követően az Erdőben visszaáll a régi rend, életre kelnek a szeretet egykori gesztusai: Csipike újra törődik a virágokkal, reggelente ébreszti Madarat, a méheket, Mókusékat, gondoskodik Sünékről, védelmezi Ebadtát, a Vadmalacot Légyölő Galócától, megdicséri Vakond Gazdát és együtt reggelizik Nyúllal a Nagy Keserűlapú alatt. „Bármerre ment, mindenütt mosolyogva köszöntek, fogadták köszönését az erdei népek.” Miután visszanyeri pszichikai egyensúlyát, rájön, hogy ez hiányzott neki, a szeretet éltető ereje. Ezt a boldogító érzést nem képes magában tartani, szeretné megosztani a barátaival, ezért talál ki mesét a Nyúlnak arról, „hogy milyen szörnyű dolog, ha valakire nem mosolyognak.”

Ezzel a népmesei befejezéssel kiteljesedik a gyermekolvasói érzelmi világ, olyan érzelmi intelligenciafejlesztésen esik át a *Csipike, a gonosz törpe* című meseregény olvasásakor, amellyel befogadhatja a további négy regényben megírt Csipike-történeteket (*Csipike és Kukucsi*; *Csipike, a boldog óriás*; *Csipike és Típetupa*; *Csipike és a Gonosz Ostoba*),

és könnyedén felismerheti bennük a befogadás-pszichológiailag releváns üres helyeket.

KÖNYVÉSZET

Fodor Sándor: (2007) *Csipike*. Meseregény. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda.

A. Jászó Anna szerk.: (2004) *A magyar nyelv könyve*. Trezor Kiadó, Budapest.
Bettelheim, Bruno: (1985) *A mese bűvölete és a bontakozó gyermeki lélek*. Ford. Kúnos László, Corvina, Budapest.

Dankó Ervinné dr.: (2004) *Irodalmi nevelés az óvodában*. Okker, Budapest.

Mérei Ferenc – V. Binét Ágnes (1972) *Gyermeklélektan*. Gondolat Kiadó, Budapest.

Piaget, Jean: (é.n.) *Szimbólumképzés a gyermekkorban*. Ford. Mérei Ferenc, Gondolat Kiadó, Budapest.

Pléh Csaba: (2008) *A lélek és a lélektan örömei*. Gondolat Kiadó, Budapest.

Szekelyderzs, unitárius templom (részlet)